SPICILEGII
BIBLIOGRAPHICI

SPECIMEN TERTIUM

CONTINENS

AD ANNAL. TYPOGR. MAITTAIR.

EX

REGIA HAVNIENSI BIBLIOTHECA

SUPPLEMENTI

DECADEM IVtam. ET Vtam.

PER

ERASMUM NYERUP.

HAVNIÆ. 1783.

SUMTIBUS *CHRIST. GOTTL. PROFTII.*

Illustrisſimo

atqve

Excellentisſimo Heroi Domino

OWENO HÖEGH GULDBERG

Ordinis Danebrogici Eqviti Aurato

S. R. M. A Conſiliis intimis, a Privatis Epiſtolis atqve a Secretis Collegii Status Sanctioris, &c. &c.

Hi Qvalescunque

In Historia Litteraria

Conatus

Sacri Sunto.

Humillime

Autor.

1477.

XXXI. Lumen Animae. Fol.

Liber moralitatum elegantissimus magnarum rerum naturalium Lumen anime dictus. cum septem apparitoribus. nec non sanctorum doctorum orthodoxe fidei professorum. Poetarum etiam ac oratorum auctoritatibus. per modum pharatre secundum ordinem alphabeti collectis. feliciter incipit.

In fine: *Finito librosit laus & gloria christo. Amen. Liber lumen anime dictus feliciter explicit. Qvi* &c. eodem omnino tenore, qvo legitur in Cl. von Murrs Journal zur Kunstgeschichte 1ster Th. pag. 60; in exemplo Bibliothecæ Regiæ idem etiam lapsus typothetæ, qvem obſervavit von Murr, *a natiuitate domini* pro *natiuitate*, deprehenditur. — Eſt nempe hic, qvem manibus tractamus, liber Lumen Animæ ex edi-

 tione

39. „Ein Gemengsel von Gleichnissen und „Stellen vieler Schriftsteller vornehmlich „Kirchenväter — weltliche Sachen, Künste „und Naturkräfte, theils wahre, theils ler= „dichtete werden allemal auf geistliche Sa= „chen angewandt." ex. gr. in fol. 85. *Comparatur denique beata virgo ipsi celo octo de causis Qvarum prima. Quia sicut celum continet terram: a casu preservans pariter a* (&) *ruina* —— *Inter eos autem qvi aggressi sunt assignare causam & modum: qvomodo videlicet: aut per qvid ipsa terra sustentetur in medio, qvidam dicebant hoc eveuire ex semirotunditate: aut ex semisperitate ipsius terre. Dicebant enim terram esse dispositam in modum & ad instar semicirculi: adhoc ut natare valeat super aqvas. Qvidam autem hoc ex attractione ipsius celi & stellarum evenire asserunt* — *Sic ipsa beata virgo continet totum mundum a casu & ruina preservans mortis eterne. Unde ait Guido iu sermone, Tota mundi machina in simul ruerit: nisi Marie gracia sustentaret.* Fol. 86. *Septima ratio est. Quia sicut celum jugiter movetur circa terram,*

imo nisi moveretur & volveretur circa terram: totus mundus insimul concideretur & coartaretur. Et ideo ait calcidius in thimeo. Surrexerunt qvidam dicentes non esse celum id qvod moveri cernitur: Dicebant autem terram in continuo esse motu. Qvopropter estimabant celum esse immobile: sed moveri solam terram & qvod ex motu terrê celum videretur moveri. sicut dum qvis currens circulariter estimat circulariter moveri celum & terram. Hoc autem falsum est sed celum indefessum jugiter volvitur circa terram. Et nisi celum jugiter moveretur: totus mundus corruens rumperetur. Sic revera per omnem modum maria omni hora: tempore: & momento: movetur circa terram id est nos incessanter custodiens: protegens: & conservans &c. plura Lector sine dubio non postulat exempla.

Variat autem editio nostra in nonnullis ab illa anni 1479, ex qva specimina attulit nuper laudatus von Murr: ex iis, qvæ ille in Diarii sui pag. 39. transscripsit, loco *lacrimose oditionis a deo insulxionem* nostra principalis

cipalis editio ſanam tuetur lectionem *lacrimoſe conditionis a deo influxionem*, barbare qvidem, ſed tamen rectius: ibid: infra pro *hunc* ego invenio *habet.*

Ille, qvi librum hunc auctoris ignoti, *cum adhuc informis eſſet ſimplicioribusqve rudis & obſcurus appareret precibus vicius devote ſupplicantium aſſiduis ne lateret in obſcuris condita veritas clara tenebris in tytulos & tytulos in paragraphos non modico labore diſtinxit* apud von Murr pag. 65. vocatur *Mathias Farinatoris de wenna;* in editione Güntheri nominatur *de Wyenna*, cetera conveniunt — *Frater ſacri ordinis beate dei genitricis & virginis Marie de monte carmeli: lectorum ſacre theologie minimus.* Hicce Matthias Farinatoris, alias etiam Piſtorius dictus, circa annum 1477 ſub Papa Sixto IV floruiſſe dicitur in *Bibliotheca Carmel: per unum e Carmelitis Provinciæ Turoniæ collecta* Tom. II. pag. 410. ubi etiam copioſius de ipſius agitur ſcriptis.

In prologo, qvem l. cit. ex editione 1479 integrum fere Diario ſuo inſeruit *Murr* legitur

p. 67 *renuiſſe*. Edit. Güntheri habit *rennuiſſem.*
p. 68 *Amadeo*. - - - - *Amundo.*
p. 69 *In dialecto ſecundo*. - *In deleto ſecundo.*
- *Alta: Theo:* - *Alcabicius, Theophilus*
p. 71 *Phila: -- Alpha: de diurna regionum* -- *Philaretus -- Alpharabius de differentia regionum.*

Qvatuor hujus operis ex ſeculo XV dantur editiones, una ſcilicet etiam Auguſtana anni 1477 per Ant. Sorg, & duæ anonymæ altera 1479, altera 1482. vid. *Weislingeri* Armamentarium ad annum 1479, & *Maittaire* Annal. Tom. V. p. I. pag. 44, ubi in anno editionis pro numero ſeptenario per errorem irrepſit ternarius ſc. 1473.

1477.

1477.

XXXII. Flores utriusqve Juris.

Folio.

Conſtat opus hoc foliis 113, & folium unumqvodqve columnis qvatuor; character typorum eſt gothicus, parvus, admodum rudis, & lineæ inæqvales; unus typus ſæpe duas complectitur literas; ſuper vocalem *i* eſt loco puncti lineola parva; nullæ adſunt diſtinctiones minores, ut nec ſignatura, nec cuſtos, nec titulus, nec literæ initiales, nec diphtongus, nec ciphri foliorum indices.

Nominis autoris nullum in ipſi opere reperitur veſtigium, nec ſcio, unde hanc relationem deſumſerit *A. H. Lackmannus* in ſuis Annal. Typograph. pag. 117. affirmans autorem eſſe iſtum Pontificii Juris doctorem celeberrimum *Nicolaum Siculum de Tudeſcis*, Lucernam juris teſte Trithemio, alias *Abbatem Panormitanum* appellatum; nam neqve

in *Fabricii* Bibl. med. & inf. Latinit. ed. *Mansi* Tom. 5. pag. 134. neqve in *Antòn. Mongitoris* Bibliotheca Sicula Tom. 11. p. 98 & seqq. ubi copiose & diligenter de eo tractarunt, scriptaqve ejus recensuere singula, præsens usqvam occurrit opus.

In proœmio autor, qvisqvis est, ita loqvitur: *Scribit Seneca fragilis est memoria — — Senectus memoriam labefactat. oculorum aciem contundit. aurium sensum ebetat. nervorum firmitatem fatigat. Inter, que memoria est ex omnibus anime partibus maxime delicata & fragilis — — contra defectum visus in senibus. sagax humane nature condicio, vitri politi. aut cujusdam lapidis dyaphani. mirandum nimis remedium adinvenit, cum minus impedito medio visus efficacius operetur in objecto. — — Primo theologi qvoddam remedium invenerunt per quod omnium sentenciarum veteris & uovi testamenti principalioribus notatis dictionibus prout a singulis inchoabant litteris Alphabeti sub qvalibet littera collocabant quarumlibet dictionum loca signantes ubi*

ubi in ſacra pagina poterant reperiri hanc artem ſecutus generalia quedam jura ſive flores civilis juris Deinde vero canonici recollegi ſingula ſub ſingulis disponens litteris — — Videns in me jam ſexagenario (a) *memoriam eclipſari & multa que* (b) *tenebam, a memoria mea excidiſſe. hoc opuſculum rude compegi. michi conſulens in hac parte. aliis ipſum participare uon invidens michi ſimilibus. aut aliis quibus ex* (c) *aliis cauſis placuerit hoc habere. Non enim ſcribo magiſtris Sed rudibus qualis ego ſum* (d). *Nec tyronibus. quibus in libris*

H 5 *ſnis*

(a) Nicolaus de Tudeſchis igitur non, ut vult *Lackmannus*; eſt autor; ille enim, ut patet ex *Mongitore* l. cit. pag. 99. natus eſt anno 1386, & teſte Epitaphio ibid. pag. 201. mortuus anno 1445: nec igitur ad ætatem LX annorum eſt provectus.

(b) Apud Lackmannum vitioſe legitur *multaque*.

(c) Lackm. male *&*

(d) Ex hac etiam confeſſione videre eſt, autorem non eſſe iſtum Abbatem Panormitanum, LUCERNAM JURIS appellatum.

ſuis memoriam figere magis expedit. qvam aſſveſcere ruditati.

Sub calcem libri leguntur: *Flores juris utriusqve ex voluminibus ejusdem juris laborioſisſime collecti & compendioſisſime conſcripti Impreſſi Colonie Agrippine Per me petrum de Olpe Sub anno a Nativitate domini M.cccc. ſeptuageſimo ſeptimo Completi & finiti ipſo die martis decimi nona. menſe Auguſti finiunt feliciter.*

1477.

XXXIII. Petri Suchem Itinerarium in terram sanctam. germanice. Qvarto.

Itinerarium hoc, idiomate excuſum germanico, foliis conſtat 116 in forma foliorum qvadripartita, absqve cuſtode, ciphris & ſignatura, characteres ſunt majusculi, medium fere inter gothicam & qvadratam figuram tenentes.

Nul-

Nullum liber præfert titulum, ſed folia tria priora occupat index capitum vel ſectionum cum tali inſcriptione: Eyn regiſter über das buch von den weg zu dem heiligen grab oder gelobten land vnd wundern hiemit begriffen; & poſt indicem in extremitate folii 3tii. Hye hebet an das Buch von dem weg oder czu dem heiligen grab oder gelobten Land vnd wundern da bey vaſt kurtzweylig begriffen; & in ſummitate folii 4ti. Von dem gelobten land vnd weg gegen iheruſalem von iren weſen vnd wundern die in dem groſſen mör geſehen werdent; mox ſeqvitur libri dedicatio his verbis: Dem hochwirdigen in got vatter vnd herren herren Baldewino von ſteinfürt der kirchen badebornen byſchoff ſag ich petrus pfarrer zu ſuchen ſchuldig dienſt vnd gehorſamkeit.

Poſt dedicationem ſeqvitur ipſum itinerarium, idem nempe, qvod apud *Conr. Geſnerum*, *Maittairium*, *Fabricium* reliqvosqve, qvos evolvi, hiſtoriæ litterariæ ſcriptores occurrit

currit ſub nomine *Ludolphi de Suchem*. *Ludolphus* enim iſtorum *de Suchem*, ſicut noſter *Petrus de Suchen*, eſt Suchenſis eccleſiæ parochus. Iter ſuum in Oriente fecit *Ludolphus* ab anno 1336 ad annum 1350 (vid. *Freytagii* Analecta pag. 919.) *Petrus* in dedicatione: als man zalt von der gebürt criſti M. CCC. vnd xxxvi — vnd darnach als man zalt M. CCC. vnd l. gelaſſen. *Ludolphus* librum ſuum, in qvo memorabilia itineris exponit, ad Balduinum, Comitem de Stainfort, Epiſcopum Paderbornenſem ſcribit, *Petrus* non minus.

Apparet hoc itinerarium inter reliqva in terram ſanctam, ſub titulo: Reyß-Buch des heyligen Lands Francof. 1609 edita, pag. 813 ſeqventi ſub titulo: Fleiſſige Aufzeichnung aller gelegenheit, Reyſen, Gebräuchen — vom 1336 bis auf das 1350 Jahr, geſchehen durch den Herrn Rudolphen Kirchherrn zu Suchen in Weſtphalen — — Jetzundt erſtmals zur Ergenzung dieſes Reysbuchs getreulich verteutſchet. — Transformationem

tionem nominis *Ludolphi* in *Rudolphum* facile fieri potuisse intelligitur, non vero ita *Ludolphi* in *Petrum.*

Nullas fere alicujus momenti discrepantias deprehendi inter editionem recentiorem, collectioni Reyßbuch insertam, & nostram antiqvam: duas liceat afferre, & primam qvidem ex pag. 835. editionis Francofurtensis, ubi exstat inscriptio lapidi cuidam vel monumento sepulcrali incisa, sic sonans:

Vidi Pyramides sine te dulcissime frater;
Et tibi qvod potui lacrymans hæc moesta profudi,
Et nostri memorem luctus hanc sculpo querelam
Sic nomen decimi Pyramidis alta
Pontificis comitisqve tuis Trojane triumphis,
Lusta sex intra Cæsaris consimilis esse.

Hic editio vetus pro *lacrymans* legit *lacrimas*, loco *profudi* habet *perfudi*, pro *trojane trojani*, pro *lusta lustra.* — Cum pag. 845. edit. Francof. in Inscriptione januæ sepulchri Christi legitur;

Aspice

Aspice plasma meum qui transis ante sepulchrum
Quo triduo jacui cum pro te passus obivi,
Et Behemot dirum contrivi cum pede plexum
ex edit. antiqva petenda est vera lectio; *compede plexum.*

Ad calcem libri legitur: Hie endet sich das Buch. von dem gelobten land. vnd heyligen stetten. von den vil in der bibel vnd ewangelio hir vnd dar gelesen wirt.

1477.

Sic qvidem annus impressionis indicatur, sed nec locus, nec nomen artificis; admodum vero felici conjectura usus est *Zapfius*, in Bernouilli Samlung kurzer Reisebeschreibung: 8ter B. pag. 208. de hacce nostra editione mentionem faciens, dum addit: " ist ohne „ Zweifel zu Augsburg bey Günther Zainer „ gedruckt, wen er anderst noch um diese „ Zeit gedruckt hat." — Güntherum usqve ad finem anni 1477 libros impressisse docet

von

von Murrs Journal zur Kunstgesch. 1ster Th. pag. 62. illum vero etiam impressisse hunc Suchemensis Parochi librum extra omnem ponitur controversiam, observando, qvod inter libros, qvos „ *propter deum & „ amime sue salutem anno* 1474 *& seqventi- „ bus Güntherus impressor civis auguste* " donavit Conventui Carthusianorum Buxheimensium, etiam occurrit opusculum nostrum scil: *libellus de terra sancta in vulgari.* vid. *Murr* loc. cit.

Præter Bibliothecæ Regiæ exemplar duo tantum hujus editionis mihi innotuere, qvorum unum memoratur in *Weislingeri* Armament Cathol. pag. 98, alterum inter monumenta typographica Monasterii Benedicto-Burani asservatur, teste *Zapfio* apud *Bernouillium* l. cit.; de tollenda difficultate circa nomina autoris diversa neuter eorum cogitavit.

1481.

XXXIV. Jacobi de Voragine Legendæ Sanctorum. Fol.

Posſidet hic Bibl. Regia editionem in omnibus, ſi tempus modo editionis exceperis, qvod ſatis mirari non poſſum, congruentem cum illa, qvam in libro Merkwürdigkeiten der Garelliſchen Bibliothek dicto pag. 88 & 89 deſcripſit cel. *Denis*.

Qvælibet ſcilicet pagina diviſa eſt in duas columnas; nullum habet titulum, nec cuſtodes, nec ſignaturam; nec litteras initiales; folia in ſumma paginæ parte numerantur ciphris romanis; charta eſt vilioris notæ; characteres minores gothici; operi præfixus eſt catalogus Sanctorum tribus columnis; inde ſeqvitur prologus, opusqve ipſum, qvorum inſcriptiones vel tituli in noſtro exemplari habentur eodem omnino modo cum iisdem ſcripturæ compendiis, qvæ effigiata ſunt apud *Denis*. — Etiam apud nos in folio CLXV

Hiſto-

Hiſtoria lambardica explicit, qvam iacobus de voragine frater ordinis predicatorum. epiſcopus ianuenſis compilavit. Ipſa tamen qvoniam multorum ſanctorum legendas qvos hoc noſtro tempore varie dioceſes venerantur non habet. dignum duximus etiam aliqvos hic annectere: ne qvos dominus ieſus criſtus ob eorum maxima merita: miraculis clarere & toti orbi innoteſcere voluit: a nobis ſilentio pertranſeantur.

Sub calcem in folio CLXXXIII *Finit lombardica hiſtoria per mandata Anthonii koburger Nurenberge impreſſa Anno ſalutis* 148*i* (ſcil. lxxxj.) *ydus vero Aprilis tercio.* Hæc eſt tota differentia: *Denis* in ſua editione habet 1482 kl. octobr.: adde, qvod ille in fine legit *hyſtoria*, & qvod ſignum chartarum apud illum eſt caput bovis, qvale in noſtræ editionis charta non invenio.

Non habetur hæcce anni 1481 editio apud *Maittairium* in Annal. nec apud *Roederum* in Catalogo librorum ſeculo XV Noribergæ impreſſorum.

1482.

XXXV. Henrici de Piro Commentarius in IV libros Institutionum. Fol.

Liber caret titulo, custodibus, signaturis, litterisqve initialibus; character typorum est gothicus justæ magnitudinis cum freqventibus, ut ajunt, abbreviaturis, charta est alba & crassior instructumqve est præsens exemplar marginalibus latis.

Autor incipit: *Annuente mihi omnium legislatore invictissimo principe domino nostro Jesu Christo eterni patris & dignissime virginis filio hoc opus Institutionum aggredior.* In fine: *Ego henricus brunonis alias de piro de colonia inter legum doctores minimus Hoc opusculum ex scriptis aliorum pro — augmentatione hujus novelli studii lovaniensis explevi. Singulis diebus post lectionem sstorum mihi a publico deputatam — hoc opus — assumsi.* Duobus foliis albis interjectis: *Institutionum*

sem

ſeu elementorum libri Summarium litterale & planum exqviſitisſime collectum ſcholaribus juris utriusqve plurimum ad ejusdem intelligentiam conducens incipit. Eſt vero hoc ſummarium qvaſi index operis Henrici cum hac ab opere ipſo differentia, qvod inſtructum ſit ſignatura foliorum.

Sub finem libri legitur: *Expliciunt Inſtitutionum ſeu elementorum libri Summaria plana Per me Johannem Koelhoff* (e) *Anno domini Milleſimo Qvadringenteſimo octogeſimo Secundo In profeſto Epiphanie domini.*

1483.

XXXVI. Tractat van Scaecſpiil.

Qvarto.

Autorem hocce opuſculum, qvod primum idiomate latino conſcriptum fuit, agnoſcit

 Gallum

(e) Adeoqve eſt locus impresſionis Coloniæ Agrippinæ, ubi ille ab anno usqve 1470 officinam habuerat typographicam.

Gallum ordinis Prædicator: florentem feculo XII nomine *Jacobum de Casulis* vel *Casalis*, *Cessulis*, *Cesolis* &c. maxime vero corrupte, per confusionem elementorum *C* & *T*, *de Thessalonia*, ut apud *Trithemium* in *Fabricii* Bibliotheca ecclesiastica pag. 163 (f), vel *de Thessalonica*, ut in *Conrad. Gesneri* Bibliotheca per *Jo. Ja. Frisium*. conf. *Quetif* Script. ord. Præd. Tom. 1. pag. 471. & *Lambecii* Commentarii de Biblioth. Vindob. lib. II pag. 848.

Constat liber foliis 136, absqve ciphris & signis distinctionis minoribus; ornatus est figuris 14 ligno incisis ante litteras capitum initiales, magnitudine fere chartarum lusoriarum, impressis & coloratis.

Absol-

(f) Sic etiam in manu exarato Catalogo Manuscriptorum Bibliothecæ Bremensis, qvem in publica venditione librorum Mölmannianorum acqvisivi, occurrit inter codices formæ qvadripertitæ: *Jacobi de Thessalonia ludus Schaccorum f. liber de moribus hominum & officiis nobilium virorum.*

Absolvitur capitibus XIV, qvorum argumentum præmittitur in duobus foliis anterioribus: in folio 3tio, Hier beghint een suuerlick boeck van den tiituerdriif der edelre heren ende vrouwen als van den scaecspiil. dar nochtant een jeghelic mensche van wat staet dat hi si vele sconere ende sáligher leren wt nemen mach. na welcken hi siin leuen sel regieren tot ende salicheit siinre sielen. Deinde narratur origo & inventio ludi Schaccorum in capite 1mo conf. *Gust. Selenus* vom Schachspiel pag. 24 & seqq. & *Encyclopædiam* edit. Novocastrens. Tom. XI pag. 621. In Encyclopædia statuitur locum inventionis esse Indiam, tempus esse Seculum Vtum, & nomen inventoris Sissa. Noster autem ita: In voerleden tyden was een houaerdich onghenadich tyran gheheiten elmaradab coninc tot babilonien — hic crudeliter in suos proprios grassatus est subditos: inter primores regni erat qvidam nomine phylometer, des meesters name beduder so veel als en minre des maets of des gherechticheits, — hunc populus

 enixe

enixe rogabat, ut Regem de iniqua & perniciosa tyrannide admoneret — — — hi begonte te dencken hoe hi siin liif mochte behouden: ende den coninc tot enen eerbaren leuen trecken. Ende maecte dat scacspiil in der stat van Babilonien. ende dat tafelbret na der stat forme. Ende al segghen vele luden dat tet scaecspiil eerst ghemaect ende gheuonden wort in den stride voer der stat van troyen nochtans en ist soe niet: mer tis ghecomen wt caldeen in gryecken. ende ic ghelooue wel dat tet in den striit voer troyen eerst ghemeenlich gheopenbart wort (g).

Constat opusculum historiolis & fabulis, qvarum etiam maximam partem recordor me puerum legisse in libro, qvi manibus vulgi

(g) Encyclopædia l. cit. „Plusieurs savans ont „ cru, qv' il faloit remonter jusqv' au siege „ de Troye, pour trouver l'origine du jeu „ des echecs; ils en on attribue l'invention „ à Palamede — — — cette opinion est „ en effet destituée de tout fondement.

vulgi ſub titulo: Skiemt, og Alvor teritur: interſperſi ſunt freqventes flosculi latini, hamulis vel notis parentheſeos incluſi, ex. gr.

Argue conſultum te diliget. argue ſtultum.
Avertet vultum nec te dimittit inultum.
Tempore felici multi numerantur amici,
Dum fortuna perit nullus amicus erit.
Ludere taxillis bene reſpice quid ſit in illis
Res tua. ſpes tua. mors anima tua pendit in illis.

Ex iconibus qvædam repræſentat een Man ſittende op en paert of op enen goeden henxt. Deſe ridder ſel op ſiin hoeft hebben eenen ſtalen panſier. voer ſiin borſt een ſtalen plate ghedect met enem houdem ſchilde — een ſterke glauie in ſin rechter hant ꝛc. alia repræſentat een Man mit enem hamer i ſiin rechter hant ende een ſpikeboer (a) i ſiin lufter hant: poſtrema deniqve capiti præmiſſa XIVto exhibet een Man met langen crullenden haer. hebende in die luchter hant iii dobbelſteen. aen

 ſiin

(h) idem qvod danice dicitur: Spegerbor.

ſiin gordel een buſſe mit brieuen. conf. Encycl. pag. 622. tom. cit „ Le gout dans „ leqvel on étoit de moraliſer toutes ſortes „ de ſujets dans les XII & XIII ſiecles, fit „ regarder le jeu des échecs comme une „ image de la vie humaine. Dans ces ecrits „ on compare les différentes conditions avec „ les pieces du jeu des échecs, & l'on tire de „ leur marche, de leur nom & de leur figure, „ des occaſions de moraliſer ſans fin, à la „ maniere de ces temps-la.

Ad capitis XII verba ſeqventia: Tis enen yghelifen man beter dat hi neme een goede maghet dan een wedue. want die maghet mach hi lichtelifer tot ſinen wille brenghen — in noſtro Exemplari manus vetuſta hanc addidit notam: „ Juxta illud, Virgo „ virgultæ flexibili perſimilis mores viri fa- „ cile perdiſcere poteſt vidua ſemper mortui „ viri moribus inhærens novam vivendi re- „ gulam non facile ampleƈtitur “.

Sub-

Subſcriptio libri hæc eſt. **Int iaer ons heren M.CCCC.lxxxiii op ten viertienden dach van februario: ſo is dit ghenoechlike boeck volmaeckt te delff in hollant.**

Hancce editionem *Viſſer* in Catal. librorum ſec. XV. in Germania infer. impreſſorum pag. 14. citat ex Scriverii Laurecrantz ſeqventi cum titulo: „ Tractaat van den Tydverdryff der Edele Heeren en Vrouven, „ genoemt dat ſcaak ſpel, verciert met veele „ ſchoone hiſtorien. Delf in Hollant 1483 „ in 4to met plaaten. "

Aſſervatur in Bibliotheca Regia codex papyraceus fol. minori, continens opellæ jamjam deſcriptæ textum originalem latinum & magis completum ſed absqve figuris: hocce in codice nomen autoris permutatum eſt in *Jacobum de ſeſolis:* in belgica autem verſione nec nomen autoris nec translatoris vel Epitomatoris adparebant. Diſpeſcitur libellus manu exſcriptus in tractatus qvatuor, quorum ultimus, qui in verſione impreſſa deeſt, agit *de*

 motu

motu & progressu eorum (i) & in hæc definit verba: *Explicit liber qvi intitulatur de moribus hominum & de officiis nobilium. Sequitur tabula super præsens opus secundum ordinem Alphabeti* — foliis duobus interjectis. *Explicit tabula super librum de moribus hominum & vita nobilium. Completa sub anno MCCCC XIV In die marthe virginis per manum fratris andree toppel.*

Cum libri Bibliothecarii Regii b. *Möllmanni* his diebus publica sub hasta distraherentur, in Regiam Bibliothecam devenit codex in Fol. Mstus, chartaceus, continens versionem belgicam libri de ludo Schacchico, pictis iconibus ornatam, sed diversam ab impressa: in fine indicatum, qvod sit ghescreuen vnde vulcommen bye Dietoor * (k) inde stede van brugghe 1480. — Non progreditur versio hæc ulterius, qvam impressa, nec

(i) *Corum* in Msto lego, sed, qvid sibi vult, nescio.

(k) Cognomen librarii enodare non valeo.

nec complectitur auctarium istud, qvod in latino indicavimus esse codice.

Ex hacce versione, qvæ latinas etiam admixtas habet sententas, corrigi potest vitium, qvod commissum est in versiculo supra ex impressa allato; legendum enim est:

Res tua, spes tua, mors tua, sors tua pendet in illis.

Militi, cujus descriptionem ex impressa supra transscripsimus versione, in Manuscripto hæc tribuuntur attributa: Also wii lesen von ten ouden persien so sal een Ridder aldus wesen ghe formeert. Een man sittende op eenen goeden heinxt wel gheleert te stridene met zuuerliken ghesinide overdect, Als eens Ridders Heinxt of Hors. — Eenen stalin helm op siin hooft. Een stalin pansier an siin liif. Een stalin plate voor sine borst ghedect met eenen goeden scilde — met yserne Handscoen an sine handen 2c.

Facit

Facit ceterum hæc verſio ad emendanda multa loca, qvæ tam vitioſa & incorrecta occurrunt in impreſſa, ut absqve tali auxilio ſenſum auctoris expiſcari eſſet qvam difficillimum.

1486.

XXXVII. Dat Jutiſche Lowbock.

Qvarto.

Liber hic, continens Leges Danicas a Waldemaro II in comitiis Wordingburgenſibus anno 1240 latas, in idioma inferioris Saxoniæ transfuſas; rariſſimis eſt rarior & quantivis pretii. Dubitarunt Eruditi an revera exiſteret, & ad hoc usqve tempus tria tantum indagare licuit exempla, nullum qvidem integrum ſed vel in fronte, vel in calce mancum; unum Bibliothecæ Regiæ exemplar nuper obtulit *Knoblouch*, Advocatus Haderslebenſis; ſecundum olim poſſedit b. *Sevelius* (vid. Bibliothecam Sevelianam pars II. pag. 51.) poſt ejus mortem cimelion hoc Muſeo ſuo in-

inſtructisſimo intulit perilluſtris Noſter *K. Ancherus*, qvi etiam tertium, qvod ſupereſt, exemplar in itinere ad exteros Bremæ acqviſivit, & cujus benevolo favori acceptum refero, me omnia tria ad manum habere exemplaria, quibus omnibus opus erat; ut certam de iſto libro darem notitiam.

In *Maittairii* Annal. Typogr. tom. V. pag. 540. falſo adſcribitur anno 1483. ſub hoc titulo: „ Nomocanon Judicum, dat is „ Jutiſche Lowbook, tribus libris e Danico „ holſatice verſum editum in Holſatia 1483 " teſtis excitatur *Proſp. Marchand*, qvi in Hiſtoire de l'Origine de l'Imprimerie pag. 78. editionem hanc huic attribuit anno, ſeductus nempe vitio typographico in *Molleri* Iſag. in hiſtor. Cherſon. Cimbr. pag. 265 commiſſo.

Opuſculum totum, qvando habetur integrum, conſtat foliis 74 in forma, ut ajunt, 4ta; charta eſt firma ſed fuſca; typi gothici juſtæ magnitudinis nec inconcinni, interdum typus unus duas ſimul complectitur literas;

com-

compendia ſcripturæ ſunt paucisſima; ſigna diſtinctionis nulla, excepto puncto, qvod ipſum parciſſime adhibetur; folia nullis numerata ſunt ciphris, nec cuſtodes occurrunt, adeſt vero ſignatura: litteræ initiales capitum jam deſunt, jam conſpiciuntur ornatæ figuris ligno inciſis variisqve coloribus diſtinctis (l).

Folii primi pagina anterior duos exhibet Reges, Waldemarum ſcilicet filiumqve Ericum, & qvinqve Epiſcopos ligno inciſos coloribus obductos, cum tali ſubſcriptione Dyt ſynt de heren unde de biſchoppe de dyt recht ghefundert hebben. — folio verſo absqve ullo titulo incipiunt verſus ſeqventes:

De meyſter leret uns de ſynne
Van aller Werke ambegynne
Scholen wy gode deme heren
Tho vorne anropen unde eren
Aldus ſy god to vorne benedyet
De uns van ſynden hefft ghevryet

Unde

(l) In omnibus exemplaribus figuræ ſunt eædem, ſed non ſemper eodem modo illuminatæ.

Unde spreke in den suluen namen an
Des bokes vorwort, so se stan.

Constat hic Vorwort sive prologus versiculis 106: qvoad argumentum convenit cum prologo prosaico reliqvis legis Juticæ editionibus præfixo. In codice Bibl. Reg. qvi hanc eandem continet versionem manu exaratam, dispescuntur hi 106 versus in qvatuor commata minora sive qvatuor prologos, ita ut versus primi 24 pertinent ad prologum primum
22 seqventes ad prologum secundum
38 ad tertium
22 ad qvartum & postremum

Prima præfatio in codice msto sic incipit:

Voldemar van ghodes gnaden
Konninck to dennemarke na rade
Synes rykes unde mengerhande
Prelaten unde heren an syneme lande
Hath den denen dyt bock ghegeuen
Dar ere recht is anbeschreuen &c.

De ander vorrede his incipit verbis citatis ex codice impresso

Dat recht schal wesen erlick
Rechtuerdich unde lidelick &c.

De

De drudde vorrede ita incipit:

De forsten scholen an rechtuerdicheyt
De lant richten unde an klockheyt.

De verde his:

Koninck woldemar vorgenant
Des syn bort is wol bekant &c. vid. *Kofod Ancheri* Lovhistorie 1ste Deel pag. 184; in hac recensione procerum regni, qvi in comitiis aderant, *Usso* vel *Osso*, Archiepiscopus Lundensis, nominatur *Christophorus*.

Ock was dar to den suluen stunden
Cristoffer de ertze bisschop to lunden:

e contrario Christophorus, tertius regis filius, qvi ibi aderat, non nominatur. In versibus his Ottonia per vitium typographicum vocatur *Oldensee*; codex manuscriptus recte legit *Odensee:* aliud exemplum non erroris typographici, sed incuriæ ignorantiæqve Translatoris, dabit libri III caput. 9num, ubi hæc verba: „ Claustrales non poterant terram, de qva plenam Landwern solvebant, „ emere post generale Concilium, qvod Innocentius papa celebravit. danice: Closter„ men mue ey jordh kiøbe ther Landwern

gick-

„ gick aff sithen thet general consili war ther „ innocentius pawe hadde " — ita transtulit De closterlude mogen neen land kopen dar men vul landwere aff dede Gedder deme menen rade den pauwes innocencius stedigede.

Nomocanone ipso absoluto seqvitur, foliis sex exscripta, exhortatio & admonitio de jurejurando & perjurio:

Den werdygen hilligen geyst int Ambegyn
De mote vorluchten vnsen syn
Dat wy duese loboke wol begynnen
Des bidde wy marien de himmel konnyngynen
Dat se uns vorbidde to gode deme heren
Dat wy nummer mene rede en sweren 2c.

Ultimo loco est admonitio adversus ebrietatem, qvoniam homines temulenti & ebriosi diris & exsecrationibus indulgere soleant, desinitqve liber in precationem seqventem:

Help hillige frouwe sunte Anna sulff (m)
drude
Nu unde to allen stunden Dat is dick unde
vaken in waters noeet bevunden.
Anno. M.CCCC.Lxxxvi.

Hæcce precandi formula lumen accipit ex *Actis Sanctorum* pro Julio tom. VI. p. 261 & seqq. ubi narrantur miracula sanctæ Annæ & auxilia, qvæ experti sunt nautæ & navigantes, in tempestate maris opem ejus implorantes; p. 262. „adolescens Hungarus horrida „nimis tempestate exsurgente — vicina „morte omnium animos vehementer affli- „gente — protendens manus & faciem in „coelum, auxilium Patronæ suæ clara voce „deprecatur dicens: Anna mater, una cum „filia tua & nato ejus succurre, obsecro. „Hoc modo in cunctis necessitatibus suis so- „litus est Annæ præsidium invocare; vix „dum verba compleverat, & subito omnis „illa

(m) Apud *Ancherum* l. cit. irrepsit error typographicus *hulff* pro *sulff*.

„ illa ventorum undarumqve tempestas miti-
„ gata est." &c. p. 266. Alii in vitæ periculo in mari constituti „cum ab aqvilone maxi-
„ mo impetu ventus aggrediens faciem ma-
„ ris in procellas sævissimas suscitavit — unus
„ Dei matrem, alius virginem Catharinam
„ tertius vero & qvartus Jacobum aut Petrum
„ in sua bona vocarent. — Aderat forte unus
„ in navi, qvi jam antea fuerat Annæ matris
„ expertus clementiam, qvi ita ceteros ad-
„ hortatur: Qvid, ait, vanis clamoribus in-
„ vitos coelicolas fatigatis? An ignoratis,
„ qvod in hoc periculo Annæ sunt nobis dul-
„ cissimæ matris suffragia ambienda — tunc
„ illi omnes uno corde, uno ore Annam in-
„ vocabant, una & filiam ejus & suum uni-
„ genitum salvatorem, ut a mortis periculo
„ eriperentur illæsi." Ex his liqvet qvid sibi velint ista: Anna sulff drüdde, & qvod opem ejus sæpe (h. e. dick unde. vaken vid. J. C. *Dähnerts* Platt-Deutsches Wörterbuch pag. 516.) experti sunt navigantes.

Ceterum in recensione editionis hujus legum Juticarum eo brevior esse potui, qvo-

 niam

niam eam jam ante *K. Ancherus* in Hiſtoria Legum Daniæ loc. cit. exacte deſcripſit, judicia Eruditorum multa de pretio verſionis allegavit, lectionesqve ab aliis variantes editionibus excerpſit — pluras ſine dubio daturus in nova, qvam prelo paratam habet, harum legum editione. (n)

1496.

(n) Prelo jam ſubjecta erat plagula hæc, cum *Erichſenius* S. Reg. Maj. a conſiliis Conferent. & a Bibliotheca, pro ea, qva ſemper eſt, humanitate, me admoneret, *J. C. H. Dreyerum* in Specimine Juris publici Lubecenſis, Bytzov. & Wism. ſine anno edito, verſionem hanc antiqvisſimam Nomocanonis, albo ut ibi dicitur corvo rariorem, jam dudum recenſuiſſe. — Deſcriptio *Dreyeri*, qvæ ſingulari cum exactitudine & diligentia videtur eſſe compoſita, tot in vocibus & circumſtantiis diſſentit a noſtra, ut aliam diverſam editionem arguere ſibi facile perſvaderet lector: ſed obſervandum 1mo. qvod in exemplo iſto *K. Ancheri*, qvo uſum ſe eſſe indicat *Dreyerus*, folia priora ſint transpoſita, 2do. qvod ab incuria impreſſoris libri Dreyeriani nonnullæ originem ducant diſcrepantiæ.

1496.

XXXVIII. Innocentius III de contemtu mundi. Octavo.

Impressus est liber characteribus minutis gothicis, non absqve abbreviaturis, ut vocant; folia infra signata sunt, sed nec numerata ciphris, nec instructa custodibus; qvælibet pagina habet columnas duas & in qvavis lineolas 30.

Titulus: *Liber de contemptu mundi sive de miseria conditionis humane a domino Innocentio papa tertio copulatus.* In fine: *Liber de contemptu mundi sive de miseria humane conditionis editus sive copulatus ab Innocentio papa tertio. Hermanni bomgarth de ketzwich viri solertis arte & impensis colonie nuper impressus anno salutis. M.cccc.xcvi. die xx mensis septembris feliciter finem habet.*

1498.

XXXIX. Antonii Mancinelli Carmina. Qvarto.

Opufculum hoc, litteris romanis excufum, complectitur, ut in folio primo indicat titulus: *Antonii Mancinelli Carmen de Floribus. Carmen de Figuris. De Poetica virtute. Vitæ Carmen.* Sub calcem legitur: *Impressum Venetiis M.cccc.lxxxviii. die* III *decembris Per Joannem de Cereto alias Tacuinum de Tridino.*

Si non erraverit *Maittairius* vel potius *Orlandi*, qvem ille citat, Johannes de Tridino etiam antea, anno nempe 1493, Venetiis impresfit *Mancinelli* Carmina de floribus, de figuris, & de virtute poetica vid. *Maittair:* Annal. Tom. V. pars poft. p. 48. conf. etiam *Freytagii* Adparat. Literar. tom. 1. p. 699.

Sine

SINE INDICIO ANNI LOCIQVE.

XXXX. Spegel der mynschliken Behaltnisse. Folio.

Conſtat liber foliis 460 forma chartarum minori; charta eſt fuſca ſed ſolidisſima, characteres ita dicti monachales, comparent 138, ligno inciſæ & coloribus diſtinctæ, figuræ ineptæ & ridiculæ, loco literæ initialis capitum vel ſectionis minoris adhibitæ, & magnitudinem chartarum luſoriarum non multum excedentes; folia nullis notata ſunt numeris; nec cuſtodes, qvos vocant, ſeqventis paginæ initiale vocabulum exhibent; nec adeſt ſignatura; nulla ſigna diſtinctionis præter punctum, non ſemper ſententiis, ſed ſæpisſime verbis ſingulis diſtingvendis inſerviens; in fine capitis vel periodi minoris qvatuor crebro puncta confuſe poſita ſunt; verſus finem operis conſpiciuntur ſigna admirandi & interrogandi inverſa, qvæ etiam ſæpe tantum verba a verbis disjungunt.

Ex libris, qvi ſub infantiam artis typographicæ prodiere typis excuſi, non ullus facile eſt celebrior & notior, nec ullus plures movit lites doctas, qvam *Speculum humanæ ſalutis;* omnibus enim ingenii & doctrinæ viribus, alios ut taceam, conatus eſt *Ger. Meerman* in Orig. Typogr. Laurentianæ ſuæ officinæ Harlemenſi primas hujus operis editiones vindicare, at infelici ſucceſſu; totum ædificium corruit, &, qvam ambitioſe captaverat, vetuſtatis laudem amiſit officina iſta Hollandica, præſertim per repetitas curas & disqviſitiones Cel. *von Heineke* 1mo. in Nachrichten von Kunſtlern und Kunſtſachen 2ter Theil, 2do in Idée d'une Collection d'Eſtampes p. 432. & ſeqq.

Conſtat *Speculum hoc* ordinarie capitibus 45, qvorum inſcriptiones & argumenta attulit *von Heineke* locis cit. Ex editione Speculi latina Pariſienſi anni 1498 apud Jean Petit 4to.(o) non-

(o) Hanc editionem, omnibus ignotam Bibliographis, ex ſuo Muſeo officioſisſime mihi ſubminiſtravit Profeſſor *A. Kallius*.

nonnulla transſcribam, qvæ ad diſpoſitionem & methodum libri perſpiciendum faciunt: *In primo capitulo agitur de caſu luciferi & ſuorum ſociorum: de formatione ade & eve & de dignitate ipſorum.*

In ſecundo capitulo agitur de precepti transgresſione: & de hominis ejectione & exilii hujus prolongatione. In predictis duobus capitulis patet noſtra damnatio: in aliis capitulis ſeqventibus patet noſtra reconciliatio. Sed notandum eſt qvod in ſingulis capitulis modus iſte ſervatur qvod de novo teſtamento primo una veritas recitatur. Poſtea de veteri teſtamento (etiam ex hiſtoria profana) *tres hyſtorie applicantur: qve ipſam veritatem prefiguraſſe comprobantur.*

In tertio capitulo incipit qvaſi initium noſtre ſalvationis: ubi agitur de conceptione & ſanctificatione beate virginis. Cum enim Deus humanam naturam ſumere decreviſſet: congruum fuit ut matrem de qva naſceretur premitteret. Iſtud prefiguratum erat per re-

 gem

gem Astragem (p) *& ejus filiam per fontem signatum in orto concluso: & per stellam balaam.*

Sed accedamus ad eam, qvam manibus versamus, Speculi editionem, qvæ a nemine hucusqve fuit descripta: est Speculum humanæ salvationis in dialectum Saxoniæ inferioris versum, variisqve multis auctum additamentis; continet nempe Evangelia & Epistolas cum Glossis ac commentationibus: auctarium hoc reperitur qvoqve in editionibus in lingva germaniæ superioris procuratis Basil. 1476, Aug. Vindel. 1489, Reutling. 1492, Aug. Vind. 1492. confr. *Weislingeri* Armament. Cathol. p. 76. *von Heineke* loc. cit. *J. G. Schelhorns* Samlung für die Geschichte 1ster Th. p. 417.

Non perspicio, qvo factum sit, ut Cel. *am Ende* apud *Schelhornium* libr. cit. p. 419. per

(p) Idem hic error *Astrages* pro *Astyages* in omnibus Speculi editionibus simul & versionibus occurrit.

per indicatum augmentum adductus de sua Speculi editione Augustana anni 1489 statuere potuerit: „Man sollte dem ersten Ansehen
„ nach meinen, es sey nichts anders, als eine
„ neue Ausgabe oder Uebersetzung des spe-
„ culi humanæ salvationis, oder Spiegel un-
„ ser Behoudenis, welches als eines der aller-
„ ersten gedruckten Bücher bekannt genug ist.
„ Allein aus der Nachricht, die ich davon ge-
„ ben werde, wird man sehen, das man es
„ eher als ein ganz umgearbeitetes Werk
„ ansehen könne, indem fast nichts, als
„ der Titul und der Anfang der Einrich-
„ tung von jenem Buche hier beybehal-
„ ten ist —— & pag. 422. Noch muss ich
„ anführen das der Herr von Heineke in dem
„ 2ter Th. seiner Nachrichten von Künstlern
„ u. Kunstsachen auch des gegenwärtigen
„ Buches gedencket und es zu denenjenigen
„ rechnet, die nicht das geringste ähnliche
„ mit jenem *Speculo* haben, ungeachtet man
„ inen eben den Titul gegeben hat." Non animadvertebat *am Ende*, ut ex ultimo videre est citato, qvod *von Heineke* jam in curis suis poste-

posterioribus in hocce opus (vid. Idee d'un Collection d'Estampes) judicium mutaverit, dum die Spiegel menschlicher Behältnisse Basileæ, Augustæ Vindel. & Reutlingæ prodeuntes, simpliciter vocat translationes germanicas speculi decantati, conf. pag. 470. „Une „ traduction alemande, sans le texte latin, a „ été imprimée en 1476 in folio, sous le ti- „ tre: Spiegel Menschlicher Behältnisse. On „ y trouve toutes les répréfentations, qv'on „ voit dans les anciens Mstt. latins; ainsi pa- „ reillement celles, qve *Veldener* a inserées „ dans sa nouvelle edition flamande. Par „ dessus le traducteur a entremêlé le texte „ avec les évangiles & avec les épitres de la „ Bible, y ajoutant même une glosse en ab- „ bregé. — La premiere vignette est pareil- „ lement la chute de lucifer, & la derniere, „ le couronnement de la Saint Vierge. "

In illo, qvod ad manus est, exemplari desunt præfatio, index argumenti, ut & registrum evangeliorum & epistolarum; hunc defectum calamo supplevit manus vetusta, & inci-

incipit præfatio: De dar vele lude vnderwisen to der gherechticheit de werden schynen also de sternen yn der ewicheit 2c. opus ipsum ita incipit: Lucifers Val. Lucifer sprack Jck upstige in den Himmel vn werde glick deme ouersten. Ysaye an deme xiiii. vnd Apocalipsis an deme xii.

Dat erste capitel.

Jn godes Namen Amen Hyr heuet sick an eyn spegel der mynschliken behaltnisse Jn dem gopenbaret wert de val des minschen vnd de spise Oft de mate des wedderbryngedes. Jn dessem spegel mach de mynsche erkennen vmme wat sake de schepper aller to rade wart (q) den minschen to scheppende Vnn wo de minsche van des duuels drognisse verdomet wart vnn wo he mit der barmherticheit he wedderbrachte to behaltnisse. — Lucifer de ouerhof sick wedder sinen schepper den ewigen got. Dat vmme wart he

(q) Vulgo adhuc danice dicitur: ieg er tilraads a: decrevi facere hoc vel illud.

he in enem ogenblicke vorworpen van der hogede der hemmele. Vmme der sake wart got to rade minschlike nature to scheppende Dat he mochte mit deme minschen lucifers val wedderbringen. Dar vmme hatede de duuel den minschen vnd stalte sick dar vp wo he en dar to brechte dat he godes bot breke vnd ouertrede.

To dessen saken vterkore de duuel eme suluen einen slangen de do to male vprecht ginge vnd ener maget houet hadde. In den slangen slop de duuel vnd sprak durch sinen munt drogenaftige wort to der vrouven eua.

Speculum latinum (nimirum ex editione supra laudata Parisiensi) sic incipit: *Incipit speculum humane salvationis: in quo patet casus & ruina hominis & modus reparationis.*

Capi-

Capitulum primum.

In hoc ſpeculo poteſt homo conſiderare qvam ob cauſam creator omnium decrevit hominem creare. Poteſt etiam homo videre qvomodo per dyaboli fraudem ſit damnatus. Lucifer erexit ſe contra creatorem ſuum dominum eternum. & in ictu oculi de excelſo celorum projectus eſt in infernum. Et ob hanc cauſam decrevit deus genus humanum creare; ut per ipſum poſſet caſus luciferi & ſociorum ejus reſtaurare. de qvo Yſai: xiiii. *Qvapropter dyabolus homini invidens ſibi inſidiabatur: & ad precepti transgresſionem ipſum ducere nitebatur. Qvoddam ergo genus ſerpentis ſibi dyabolus eligebat qvi tunc erectus gradiebatur & caput virgineum habebat. In hunc fraudulofus deceptor mali artifex intrabat. & per os ejus loqvens verba deceptoria mulieri enarrabat.*

In capitulo IIItio. Aſtrages ſach enen winranken waeſen van ſiner dochter. — In ſcholaſtica Hiſtoria (r). De koning aſtrages ſach einen wunderliken droem ꝛc.

ex

(r) Scil. *Petri Comeſtoris.*

ex ſpeculo latino pag. 4. huc pertinet: *apud iullium tragum* (s) *narratur hyſtoria hujusmodi. Rex aſtrages viſionem mirabilem videbat.*

In cap. Vto. Jeppe (t) offerde gode ſine dochter. Judicum an deme xi.

In capite eodem qvinto, ubi de nativitate Mariæ ejusqve familia agitur, hi occurrunt verſus:

Anna was ein ſalich wyff.
Dre Marien telede er liiff.
Dre manne hadde ſe to der ee.
Joachim Cleophas und Salome.
Joſeph wart marien gegeuen:
De telede Jheſum unſe geyſtlick leuen.
Alpheus de andre marien man.
De telede Jacob Joſeph Symon vnn Judan.
De drudde maria wert nicht verlaten.
De telede zebedeum Johannem Jacob den groten.

In

(s) Leg. *trogum.*

(t) Forſan igitur viri vulgare nomen *Jeppe* derivandum ex *Jephta* Bibliorum ſacrorum?

In eodem capite: Et was eyn deef de hadde grote andacht to vnser leuen vrouwen. Doch so liet he sin stelen nicht aue. Doch so wart he to deme latesten erhangen. Do wart he leuendich van unser leuen vrouwen dre daghe an deme galgen vpentholden. rc. talia multa laudantur exempla hominum, huic vel illi vitio deditorum, qvos omnes, qvando ad angustias redacti essent, e periculis imminentibus eripiebat Maria, si illius modo opem implorarent, horasqve ejus assidue canerent.

Bibliorum Sacrorum in lingvam Saxonicam vulgarem translatorum Bibl. Reg. duas mihi subministrat editiones; alteram Coloniensem s. a. & alteram Lubecensem anni 1494; cum neutro horum conveniunt versiones locorum biblicorum in Speculo obviorum; v. c. in Cap. VIII. finitur hymnus angelicus, desumtus ex Luc. 2do. ita: in ertrike sy vrede allen den mynschen de gudes willen sint. Item in fol. Speculi 77 ex Joh. 2do. Wyff wat is dy vnd my gemenest. ibid.

Bringet deme honemester — vnd also man des gedruncken hefft so gifft man den snoden. Item ex Genes. 1. fol. Speculi CCXVIII. In dem ambegyn schoep got hemmel vnd erde wente de erde was ydel vnn leddich vnd vinsternisse weren vppe dem antlate des Affgrundes vnd de geist godes wart gedragen vppe de water.

Caput XXXIX. in folio 314tó. agit de extremo judicio, dat lateste gerichte; porro caput XL. wo cristus sine vader sine wunden wyset vnd Maria eren sone ere bruste; caput XLI. De pyn der verdomeden in der hellen; caput XLII. van den vrouden der salighen: ordo talis capitum convenit cum isto, qvi obtinet in editione Augustana Bergeri apud Schelhornium l. cit. sed inversus est hic ordo in Speculo latino Parisiensi, & capita ita disposita — in capitulo XXXIX. *cristus ostendit pro nobis patri sua vulnera. & maria ostendit filio suo pectus & ubera.* cap. XL. *audiamus qvam districte cristus vult in judicio judicare.* XLI *de pena damnatorum.* XLII *de gaudiis beatorum.*

In

In foliis 324 & 25 enumerantur de vefteyn teken des Jungestendages. — Sanctus Jeronimus hefft funden in den Abrahamschen Bokeren vefsteyn teken des lateften gerichtes Jesu unses heren.

Video qvindecim hæcce figna, extremum anteitura judicium, efse eadem, qvæ *von Heineke* in libro fuo, Idée générale dicto, p. 390. & *d'Annone* in Diario Murriano 5ter Th. p. 12. allegarunt ex alio libro, in hiftoria incunabulorum artis typographicæ celeberrimo, dicto Der Endtkrift ɔ: *de Antichrifto:* nec ullus dubito, qvin vel ex Speculo vel ex libro de Antichrifto compilatus fit ifte libellus danicus: The fæmten Tegn forren wor Herres strenge Dom skal komme. Kiøbenhavn hos *Gotfried* af *Ghemen* 1509. 8vo.

Folio 451 hefft an de fouen Bedroffnisse vnser leuen frouwen; & folio 456. heuet sick an de seuen vreuden unser leuen vrouwen: habentur hæ feptem triftitiæ totidemqve lætitiæ, in lingvam vernaculam ver-

ſæ, in libro, ſub nomine Vor Frue Tider notisſimo, evulgato Pariſiis 1514 Lipſiæqve 1517. 12mo.: eſt vero ordo inverſus & primo læſiſ en god bøn iomfru maries ſyw glæder til loff oc ære; & deinde. En bøn ſom læſiſ ſkal iomfru marie till loff for de ſyw drøuelſer hun hagde her paa Jorden.

In folio 460 poſt enarrationem ſeptimæ lætitiæ, qvæ eſt coronatio beatæ virginis, extat formula finiendi: Deo gratias. nec ulla alia concluſio operis.

XXXXI. De denſcke Kroneke.

Qvarto min. vel 8 maj.

Excuſus eſt hic liber in charta nitidæ albedinis absqve ciphris & cuſtodibus, ſed folia literis Alphabeti majoribus infra ſignata ſunt; qvoad ſtigmata obſervari meretur, qvod, præter punctum unum, interdum ad ſententias diſtingvendas adhibeatur qvaſi-comma, oblique inter voces poſitum.

Titu-

Titulus, in folio separato exscriptus, integer hic est: Dyt is de densche kroneke de Saxo grammaticus de poeta ersten gheschreef in dat latine vnde daer na in dat dudesck ghesettet is vnde inholt dat van Abrahams tiden is dennemarken eyn konninkryke ghewezen vnde sodder heft egene konninghe vnde heren alletijd ghehat Vnde dar tho van vele groter manheyt starke vnde vele grote werke mit vele meer wunders de gheschéen syn by dyßer konninghe vnde dat densckē volk.

Hujus chronici mentionem facit ex recentioribus *Klotzius* in prolegomenis ad suam Saxonis editionem p. 21: „ Interpretationes, „ ait, Saxonis exstant variæ. Priusqvam enim „ latina lingva prodiret illius historia, lege- „ batur eo sermone, qvo Saxoniæ inferioris „ cives utuntur. Ea interpretatio paulo post „ a. 1480. prodiisse fertur. „ *Langebekius* etiam in catalogo librorum danicorum, ætate & raritate insignium, hocce chronicon annumeravit libris Seculo XV impressis. v. Danst

 Histor.

Histor. Alman. for 1764. — Exemplaria vidi in Bibliothecis, præter regiam, Suhmiana (u) & Ancheriana; eſt qvoqve in Muſeo Hielmſtierniano. (x)

Nullus ante me, qvantum qvidem ſcio, rectam & exactam de hocce ſcripto dedit notitiam: toto aberrarunt coelo omnes, qvi ſibi perſvaſerunt eſſe verſionem operis Saxonis Grammatici, cum in hac editione tantum habetur *Thomæ Gheysmeri Compendium hiſtoriæ danicæ ab initio ad Waldemarum* IV, in lingvam Saxoniæ inferioris verſum, & ſimul continuatum usqve ad mortem Chriſtiani 1mi. Vix vero proprio marte hoc indagaſſem, ni me edocuiſſent Perilluſt. *Suhmius* & Prof. *A. Kallius*.

Com-

(u) Exemplar nitidum — pertinebat olim ad *Langebekium*.

(x) In cujus catalogi part. 1ma recenſetur pag. 333. ſub No. 24. hac addita nota: „ Den endes med Kong Christian 1. og er trykt for 1500. "

Compendium hoc *Gheysmeri* in lingva originaria latina edidit *Langebekius* inter Scriptores Rer. Danic. medii Ævi Tom. II. p. 286-400; latuisse opinor virum sagacissimum, **de densche Kroneke** esse versionem compendii Gheysmeriani; alias observationem, notatu dignissimam, silentio non præteriisset.

Erat *Thomas Gheysmerus* Stralesundia oriundus, professione monachus vel frater conventualis Ottoniensis; consummavit opus suum 1431; ab initio vero usqve ad Canutum VI. historiam Saxonis in compendium redegit, mutato tamen ubiqve classico & cothurnato Saxonis stilo, additisqve hic & illic de suis nonnullis, qvæ in Saxone non reperiuntur. Et non solum Saxonem contraxit Gheysmerus, verum etiam post eum historiam danicam a Canuto VI ad Waldemarum IV continuavit, res gestas uniuscujusqve regis maxime memorabiles compendiose narrans. (Ex prooemio *Langebekiano* loc. cit.)

Epitomator hic Saxonis tam diligenter & accurate est translatus impressusqve, ut in minimis etiam cum textu Langebekiano latino in pluribus, qvæ qvidem contuli, locis conveniat: Prologus v. c. sic incipit: De werke vnde hanterynghe der denen de hefft to hope screuen eyn de daer was wys in der kunst grammatica. Post prologum Sectio ista, qvæ apud *Langebekium* inscribitur: Excerptum de prologo Saxonis, in germanica translatione hunc præfert titulum: **Dyt ys de Bewysinghe van den Resen.** In hac sectione Sinus Limicus, ut apud *Langebekium*, vocatur lymphyor. De Fionia vero habetur seqvens, qvod textus latinus ignorat, encomion: **Jn dat osten van Jutlande ouer eyne cleyne veer (leg: mer) daer licht eyn beuloten lant dat het Seone dat dar ghans vruchtbar is vnde gut vnde nutsam** — in Scriptor: tantummodo legitur: *Ad orientem Jucie modico distincta passagio est Feonia insula,*

Ex

Ex nostra editione firmari potest conjectura *Langebekii* ad narrationem de Odino, amplexus Rindæ Ruthenorum regis filiæ ambiente: Langebekius tom. cit. p. 300. pro *Wetam arte medicam se fatetur* mavult *peritam in arte medicinali se fatetur* — & versio, nullo expresso nomine, narrat: he hadde sik do to ghemaket alzu eyne iunkvrouwe vnde sede se wol arstedyen alle zuke.

Apud *Langebekium* l. cit. p. 344. irrepsit erratum, nescio an typographo imputandum, qvod inter Addenda & Corrigenda ad T. II. Scriptor. non invenio. *Haraldus reputans forsan fidem Cristi inanem, eo quod sibi prospere evenisset, eam sicut faciliter acceptaverat, rejecit.* Ut per se patet, excidit post *sibi* particula negandi *non* v. *minus*, sine qva contextus bene non constat. Versio habet: Harald mach wol scheen do he sach dat id nicht luckeliken vorghink do mende he ock dat idt nicht en were vnde ghaff ock den christenen louen ouer.

 Post-

Postqvam in fine historiæ Waldemari I. narraverat Gheysmerus de *literis imperialibus sub aureis bullis, quas Mechildis* (in versione Mette) *regina relicta Abelis postmodum in odium Danorum destruxit* — translator adjecit: men dyt en settede Saxo nicht. —— Infra sub historia Canuti VI. Gheysmerus latinus habet; *hic terminatur opus Saxonis circa annum Domini MCXC*; similiter in versione: Hyr gheit dat nu vth dat Saxo sette van den werken der denen — cum hoc additamento vnde mach wol scheen dat he syn leuent endede mit der hystorien in den jaren vnses heren alse men schreeff M.c.xc.

Pag. 387 in Scriptor: ad locum de Rege Abele fratris interfecti thesauros Roskildiæ qværente, qvomodo Roskildiam veniens *in dicta cista nihil aliud invenit, quam unum habitum cum corda pro ordine intrando; Langebekius* excitavit variantem lectionem: *pro Fratre Minore*, id qvod etiam translator effinxit: he vand anders nicht in der kysten men also»

alsodanich ein ghewaet (ghewant) alse de grawen brodere hebben mit der korden.

Sub historia Waldemari cognomine Atterdag legitur hic in folio 157 pagina aversa notum istud, civitatibus Hanseaticis datum, responsum: Souen vnde souentich henssen hebben souen vnde souentich genssen ꝛc.

In initio imperii Waldemari IV terminatur Epitome Saxonis per Gheysmerum conf. Scriptor p. 393: ac qvæ ulterius ex codice Magnæano desumta excudi curavit *Langebekius* in integris qvatuor foliis, horum nihil in nostra, de qva sermo est, editione occurrit; illa contra filum inceptum continuat, deducens historiam Principum succedentium usqve ad obitum Christiani 1mi 1481.

Clauditur deniqve liber ita: Do he (Christianus I.) denen konik ghewest hadde in dat xxxiii yar do bleef he doth to kopenhaghen vnde wart begrauen to roskyldis in sine capelle in dem dome in dem

yare

yare M.cccc.lxxxi. in deme xxi daghe in deme mey mane — — wat hir nu na gheſcheen mach van der herſchop edder anders des rykes weghen in tokomenden tyden de moghen nu nicht mer hyr na wen to vorn declareren to ewighen tyden vorgheten to ſchriuende vnde noteren vnde de denſchen Croneke dar mede to vorbeterende.

Hæc concluſio, præter reliqva venerandæ vetuſtatis ſigna, eſſe poteſt pro argumento, editionem noſtram paulo paſt 1480 eſſe procuratam; ſi enim longo abhinc temporis intervallo prodiiſſet, editor ſine dubio precibus, in concluſione contentis, feciſſet ſatis.

XLII. Adrianus de remediis utriusqve Fortunæ. Fol.

In fronte: *Incipit liber de remediis utriusqve fortunæ proſpere & adverſe. Copulatus per quendam Adrianum Cartuſienſem & ſacre theologie*

ologie professorem. Ad calcem: *Explicit liber de remediis utriusqve fortune prospere & adverse Copulatus per qvendam Adrianum Cartusiensem & sacre theologie professorem. Impressus in alma universitate Lovaniensi in domo magistri Johannis de Westphalia.*

Apparet hæc editio, Maittairio ignota, primo in Thesauro Bibliothec: 2ter B. p. 69. laudaturqve ut editio rarissima & prima: ex Thesauro Bibl. eam iterum protulit *Clement* Bibliotheqve cur. tom. 1. p. 56, & hunc deinde citavit *Visser* in libro dicto Uitvinding der Boekdrukk. app. p. 57. ubi autumat hoc opus circa 1475 fuisse impressum, causam afferens, qvod Lovanii artem typographicam eo tempore exerceret Johannes de Westphalia. conf. *Maittair.* Annal. Typ. tom. 1. p. 260.

Constat liber foliis 70 non qvidem in summitate numeratis, sed infra literis Alphabeti signatis: titulus, custodes, diphtongi & stigmata minora desunt; forma typorum est gothica; singulæ paginæ dividuntur in colum-

nas

nas duas, & in qvalibet columna exſtant li-
neolæ 42.

De autore legatur *Fabritii* Bibliotheca
med. & inf. latinit. edit. Manſi tom. 3. p. 180.
„ Hadrianus Carthuſianus in Carthuſia vicina
„ monti S. Gertrudis in confinio Brabantiæ
„ & Hollandiæ, circa annum 1410. exemplo
„ Franciſci Petrarchæ ſcripſit librum de re-
„ mediis utriusqve fortunæ. "

Opus autor diviſit *in libellos duos: in
primo monſtrat qvod virtus nunqvam credat le-
tis. neqve blandis attollatur. In ſecundo qvod
contemnat minas, neqva adverſis ullis terrea-
tur. — prout ex colloqvio* T *&* C *faciliter
comprehendi poteſt ut ſcilicet cultor virtutis. &
amator veritatis* C *vocetur.* T *vero Tyro va-
nitatis atqve viciorum ſervus nuncupetur.* —
In libro priori fol. 25. gloriatur *T* ſe libros
componere, ad qvod reſpondet *C. hodie quis-
qvis aliqvid pingere in membranis didicit ma-
nuqve thalamum* (calamum) *verſare ſcriptor
vult haberi. omnis doctrinæ ignarus ingenii
expers*

expers artis egens huic faciendi libros non eſt finis.

XLIII. ANTIDOTARIUM ANIMÆ.
Folio.

Nullum habet præfixum; titulum clauditur hac ſubſcriptione: *Liber quem Antidotarium anime vocant predicatoribus ac etiam contemplationi inſiſtere volentibus perutilisſimus correctus & ſollicite emendatus Impreſſusque. in alma univerſitate lovanienſi in domo Iohannis de Weſtphalia.*

Impreſſus eſt hic liber iisdem characteribus, eadem forma, eadem charta; ſine titulo, ciphris, diphtongis, diſtinctionibus minoribus, ut proxime præcedens *Adrianus*; pagina etiam qvævis conſtat columnis duabus & qvælibet columna lineis 42: hinc liqvet Antidotarium prodiiſſe eodem tempore ɔ: circa 1475. (y)

Opus

(y) Ambo opuſcula extant in Bibl. Reg. in uno ligata involucro.

Opus ipſum antecedit *Tabula alphabetica in librum ſubſeqventem Anthidotarium anime appellatum.* deinde Incipit *liber aureus qvi antidotarius animarum dictus eſt. Non modo doctoribus aut predicatoribus verum etiam cunctis Chriſti fidelibus perutilisſimus ac ſumme neceſſarius. Qvia in eo de preſervatione & reparatione anime peccatricis tractatur. Qvem qvidem ita emendatum impresſi ut qvicqvid hoc in libro dicitur. ſacris auctoritatibus, rationibus naturalibus, pulcherrimisqve approbatur atqve corroboratur exemplis.* Pulchrorum horum exemplorum magna pars legi poteſt in libello ſupra allegato, Skiemt og Alvor dicto, hinc nullum ſpeciminis cauſa transſcribere opus eſt.

XLIV. Bartholomæi Montagnanæ Consilia. Fol.

Conſiliorum Montagnanæ apud *Maittairium* tom. V. p. 2da. pag. 79. duæ occurrunt editiones, annorum ſcil. 1497 & 99; illa, qvam mani-

manibus verſamus, & qvæ nec tempus nec locum impresſionis indicat, ni fallor, prima eſt, iſtisqve duabus vetuſtior.

Eſt magnæ molis opus, foliis conſtans 331 in forma chartarum maxima, impreſſum absqve titulo, literis initialibus, ciphris, ſignatura, reclamantibus, diphtongis; character eſt ita dictus gothicus parvus, compendiis ſcripturæ plenus; ſingulæ paginæ in duas dispeſcuntur columnas; & qvælibet columna complectitur lineolas 60.

Regiſtrum rerum & conſiliorum 4 priora occupat folia; ſeqvitur opus ipſum cum ſeqventi præfamine: *Ne de nobis bene meritus Bartholomeus montagnana obſcurus relinqui patiatur: & eorum que pro langventium ſoſpitate tutanda: aut jam contractis egritudinibus depellendis reliqvit medici penuria ſubleventur. Que undiqve ab eo antea ſparſim conſilia legebantur: in unum corpus compilaſſe ſtuduimus: & eo qvidem ordine ut que ad capitis dispoſitionem attineant reliqvis preferantur* &c.

 Duos

Duos Patavium gloriatur se habuisse *Bartholomæos*, eodem cognomine, ex oppido Montagnana desumto, insignitos, Seniorem circa 1440 florentem & Juniorem in fine Seculi XV. & ab initio XVI. Consiliorum, qvæ ad manus sunt, autor est ille *senior Bartholomæus*, cujus elogia eximia legi possunt in *Jo. Ja. Mangeti* Bibliotheca Scriptor. Medic. tom. II. pars 2. pag. 349. in *Bernh. Scardeonii* Antiqvit. Patav. pag. 212. & in *Joh. Sambuci* Medicorum & Philosoph. aliqvot Icones sub No. 57. *Bartholomæo* qvidem *juniori* Consilia hæc *C. W. Kestnerus* in Lexico medicorum erudit. pag. 558. & *C. G. Jöcherus* in Lexico Erudit. tom. I. pag. 826. testimonio nitentes *Patini* in Lyceo Patavino, contra reliqvorum Biographorum autoritatem attribuerunt: hoc vero omnino esse falsum, & seniorem Bartholomæum revera hæc consilia scripsisse & elaborasse, ex multis editionis nostræ principalis locis evinci potest. Sic

Consilium XXXI. in folio 63. subscriptum est: *Actum Padue* 1439. 14 *Febr. per eximi-*

eximium artium & medicine doctorem dominum magistrum de montigana.

Consilium XXXIV. in fol. 75. *Anno legis gratie.* 1439. *mens. aug. per famosissimum artium & medicinæ doctorem dominum magistrum Bartholomeum de Montagiana Padue.*

Consilium XXXIX. fol. 91. *Actum padue anno legis gratie* 1436. *Die vero primo Januarii.*

Consilium XLI. fol. 97. *Anno* 1438. *padue in apoteca angeli per d. m. b. de montagnana.*

In fol. 123. Consilium XLVI. datum medico cuidam Siculo Bartholomæum consulenti, hanc præfert inscriptionem: *Ista fuit informatio quam scripsit phisicus sciculus. — Casus talis est juvenis quidam annorum forte quadraginta si juvenis dici potest habitudinis bone utens bonis cibariis ocio tamen vacans quia religiosus est abstinens a coitu fere est annus*

 quum

qvum in tibia dextra usque ad coxam ſenſit intrinſecus exceſſivam caliditatem — — videtur mihi res nova & meis temporibus inaudita. Hunc caſum copioſe & magna cum diligentia tractavit Bartholomæus, in fine addens: *Per hec itaque celeberrime doctor in hoc opuſculo ita levi ſtilo congregata aliqvaliter conatu ſums* (conatus ſum) *ſatisfacere tuis queſitis. — Actum padue anno legis gratie domini* 1435 *die* 21 *menſis novembris per Bartholomeum de montagnana eximium phiſicum.*

Fol. 143. *Actum in ſtudio paduano anno legis Jeſu Chriſti* 1426 *die* 28 *iannar. per eximium doctorem Bartholomeum de montagnana pro una domina de civitate monaci alemanie.* In laude igitur Bartholomæi non nimius fuit *Scardeonius*, cum loc. cit. teſtatur: ex longinqvis oris undiqve Patavium, aut pro ſalute impetranda, aut pro conſiliis ægrotantium habendis, aſſiduus concurſus fieret: non ſecus qvam olim ad Æſculapium.

Fol.

Fol. 238. *Actum in civitate veronensi per dominum magistrum Bartholomeum de montagnana quando ivit visitatum dominum cardinalem corario anno* 1435. *sept.*

In folio 276 legitur: *expeditis consiliis de animalibus spiritualibus & nutritivis omnium egritudinum a capite usque ad pedes. Conabor consequenter tractatum de balneis & de febribus cum aliis quibusdam generalibus subnectere. — Consilium 1mum. — Quoniam multis jam ante diebus instantia tue sollicitudinis vir insignis dominus Joannes de pensauro mecum diligenter egit ut balneorum diocesis Paduane virtutes tibi manifestarem* &c.

In fol. 281. *Actum Padue anno* 1433 — *Famosissimi artium & medicine doctoris domini magistri Bartholomei de montagnana de balneis tractatulus feliciter explicit.* (y)

(y) Tractatum hunc de balneis etiam Seniori Barthol. abjudicant *Kestnerus* & *Jöcherus.*

Fol. 303. versus finem columnæ tertiæ: 1437. *die 13 ianuarii. Padue qvesitum a domino Hieronimo contarino honorabili potestate padue tunc pro una sua consangvinea. qvod dubium atqve discolia erat venetiis inter medicos ibi existentes.*

Præter consilia & jam memoratum tractatum de balneis, qvi similiter dispescitur in consilia, editio nostra etiam offert in foliis 19 postremis tractatum „ de compositione & usu medicinarum, " ut vocat *Scardeonius* l. cit., vel „ de compositione ac dosi Medicamentorum. " ut audit apud *Manget* l. cit.

Cæterum ex *Jac. Facciolati* Fastis Gymnas. Patav. constat, qvod noster „ Bartholo-„ mæus jam anno seculi XV vigesimo secun-„ do Medicinam traderet extraordinariam in „ Gymnasio Patavino stipendio argenteorum „ 100. In Rotulo anni 1435 apud *Thomasinum* p. 156. Professor dicitur Medicinæ „ practicæ ordinarius, qvam scholam tota vita „ retinuit, adjectis ejus stipendio argenteis „ qvindenis anno 1441. "

XLV.

XLV. Opusculum de laudibus Mariæ virginis. Qvarto.

Tali ſub titulo venit hoc liber in Catalogo Temleriano pag. 7. & ſimul prædicatur ut editio antiqviſſima, figuris inſtructa. Poſt mortem *Temleri* in Regiam pervenit Bibliothecam. Caret ſignatura, ciphris & reclamantibus; literas initiales rubriciſta adpinxit; orationis ſenſum ſemper punctum diſtinxit, reliqvorum ſtigmatum nullus uſus: vocum & ſyllabarum abbreviationibus, & ſphalmatis permultis typographicis laborat.

Nullus adeſt titulus, ſed in ſummitate primi folii legitur hic verſus: *Hanc plenam gratia Salutare mente Serena.* tertiam deinde fere partem paginæ explet figura, ligno inciſa, repræſentans virginem Mariam angelumqve ſalutantem *Ave. m.* qvæ elementa expreſſa ſunt per characteres fixos, intra tabellas incluſos. Infra tabulam incipit introitus in libellum celebri hac laudatione: *Gaude maria*

virgo. cunctas hæreses sola interemisti, que gabrielis archangeli dictis credidisti:

In dorso involucri libellus seqventi distinctus est titulo: *Exempla pro virgine matre iesu christi*, qvi qvoqve est aptissimus, cum historiolis constet, figuris semper illustratis & ex Isidoro, Alberto M., Valerio Max., Augustino, Plinio aliisqve compilatis, qvæ monstrabunt non absurdum nec naturæ rerum esse contrarium, Mariam *virginem deum & hominem genuisse & post partum virginem inviolatam permansisse*: hæc clarius ex nonnullis, qvæ adferam, exemplis patebunt.

In folii 7mi. tabella lignea exsculpta conspicitur eqva cum vocabulo Studt. Supra hi versiculi:

Si Eqva capodocie vento feta apparet
Cur alto flante flamine virgo non generaret

Ampfacht ein studt vom winde
in Capadocien landt
Warumb gebare nit jr kinde
vom geiste dÿ nye man bekant.

Infra

Infra figuram: *Augustinus libro vigesimo primo de Civitate dei Capitulo tercio dicit In Capodocia Eqvas vento concipere* &c. (z)

In folio 26: *Salemander si de igne. cibum sumere valet.*
Cur iesum cristum digne. virgo non generaret.

& 27: *Allec si ex aqva. se nutrire valet*
Cur veneris musta. virgo non generaret.

Cum his versibus conferri potest distichon supra pag. 94. in Specim. II. allatum.

Ceterum de allecibus autor noster dicit: *Optima sunt in Scotia pessima in germania.*

In præfatione qveritur autor de defectu Bibliothecæ & pollicetur se certas figuras *apertius demonstraturum qvando ad uberiorem liberarie messem poterit attingere.* alio loco: *non habeo ad præsens Valerium maximum Ideo historiam clarius interpretari non valeo.*

(z) Hoc idem probare potuerat autor ex Lactantio, Origene aliisqve, conf. Differt. nostr. de *Lactantio* p. 94.

Exemplo Alexandri Magni, ex adulterio nati, in folio 24 comprobatur hypothesis illa, qvod *bastardii spurii vel nochi* (nothi) *ad altiores qvandoqve honores promoventur, qvam legitimi nati.*

In postremo opusculi folio tabula, absqve ulla subscriptione, exhibet virginem cum infante Jesu, radiis, egregie rudibus, circumdatos.

XLVI. Speculum Sacerdotum.

Qvarto.

Sunt folia 16; charta est fusca, character typorum est gothicus largus; ex distinctionibus habet tantum punctum & comma; desunt custodes, ciphri & signatura.

Ab initio: *Incipit speculum clarum nobile & preciosum ipsorum sacerdotum, in qvo refulgent & representantur aliqva utilia speculanda circa tria baptismi, eukaristie, & penitentie sacramenta. — — Venerabili in cristo*

ſto patri ac domino domino ſuo gratioſo N. epiſcopo. Cunctisqve deo amabilibus ſacerdotibus ubilibet locorum conſtitutis, tam preſentibus qvam futuris. frater hermannus dictus de Saldis, ordinis heremitarum ſancti auguſtini. Inter ſacerdotes criſti ſola dei patientia profeſſoris in ſacra pagina nomen habens &c. — — *cunctis ſacerdotibus veſtre civitatis & diocefis ſub dublici modulo communicare creavi* (anne decrevi?) *ut ſub uno in loco ad hoc apto eccleſiarum parietibus affigatur, Ita ut continue ſit in oculis, ad excitacionem negligentium & pigrorum Et nihilominus ſub alio modulo in ſacriſtigiis eccleſiarum ſeu armariis reponetur in una catenula ut cum oportuerit ſerie ſua posſit revideri.* — — *de aliis ſacramentis hic mentionem non feci qvod vel non pertinent ad ſacerdotum miniſterium, vel non tot circa ea oriuntur difficultates* &c.

In fol. 7mo. probat autor verba conſecrationis in Sacramento euchariſtiæ debere recitari *in lingva greca hebraica & latina qvia in tribus lingvis fuit ſcriptus titulus crucis criſti.*

Con-

Conclusio hæc habet: *Qve hic deficiunt reqvire in summa & apparatu domini Hostiensis ti de peni: & remissi: & in aureo confessionali Wilhelmi speculatoris. & in repertorio aureo circa finem.*

Explicit Speculum sacerdotum.

Autor noster in *Fabricii* Bibliotheca tom. III. p. 240. venit sub nomine *Hermanni de Schildis*, item apud *Trithemium* de Scriptor. ecclesiast. & in *Philippi Elssii* Encomiastico Augustiniano p. 282. ut & *Schildtcz, Schilditz* & *Sildis*; sed in *Dom. Ant. Gandolfi* Differt. Hist. de Scriptor. August. pag. 171. vocatur de *Schuldiz*.

Erat Hermannus natione Germanus ex Westphalia; floruit medio seculi XIV. eratqve, ut ex locis allatis patet, ordinis fratrum Eremitarum Augustini, nec non Theologiæ Professor.

Inter plura ejus, apud jam laudatos Autores occurrentia, scripta nullum qvidem est *Speculum*, habetur vero *Manuale* Sacerdotum, qvod cum Speculo esse unum eundemqve librum mihi vero videtur simillimum. Elssius

nempe

nempe l. cit. inter Scriptores ex ordine Augustiniano, præter Hermannum de Schildis, recitat qvendam Hermannum de Soldis, cum tali encomio: „ Germanus Osnaburgensis sa-„ cræ Theologiæ professor, scripsit speculum „ ad Episcopum Osnaburgensem, & totum „ Clerum in urbe & dioecesi circa annum „ 1527. " — Qvis vero jam non perspicit utrumqve *Elsſii Hermannum de Schildis* & *de Soldis*; nostrumqve *de Saldis* esse unum eundemqve Autorem; atqve Manuale Sacerdotum, qvod *Trithemius*, *Fabricius*, *Elsius* adscribunt Hermanno de Schildis non esse diversum ab *Elsii* Soldiniano, nostroqve Saldiano Speculo? Hermannum ceterum suum de Soldis, cum anno falso 1527, debet *Elsius* Bibliothecæ *Conr. Gesneri*, edit. Tigur. 1583 pag. 339.

XLVII. De ritu et moribus Indorum. Qvarto.

Constat hæc opella foliis 7. ligatis in eodem involucro cum duobus, postremo loco recen-

ſitis, libris; ex ſimilitudine typorum, & figurarum, in margine folii primi expreſſarum, clarum eſt hoc opuſculum in eadem officina fuiſſe impreſſum, ex qva prodiit *Dialogus Salomonis & Marcolfi*, & ſimul eodem tempore, ſcilicet circa 1483. conf. Specimen I. p. 54.

Sic incipit: *Presbiter Johannis potentia dei & vintute domini noſtri ieſu chriſti rex regum & dominus dominantium amico ſuo Emanueli Rome gubernatori ſalutem. — — — in tribus indiis dominatus magnificentie noſtre eſt & tranſit terra noſtra ad ulteriorem indiam in qva corpus beati thome apoſtoli reqvieſcit.*

Definit in hæc verba: *Talia indorum patriarcha in regia lateranenſi recitante calixtus papa II cum cetera romana eccleſia qve illic aderat elevatis in celum manibus chriſtum eqvanimiter glorificarunt qvod talia tantaqve miracula per ſanctum apoſtolum ſuum thomam annuis temporibus operari non deſinit cum patre & almo ſpiritu vivens & regnans Per omnia ſecula ſeculorum.*

Explicit Epiſtola de Johanne qvi dicitur presbiter Indie.

Johan-

Johannis Presbyteri Epiſtola ſine die & conſule, forſan igitur eadem editio ac noſtra, allegatur in *Weislingeri* Catalogo libror. in Bibliotheca ord. Johan. Hieroſol. Argentorati aſſervatorum p. 118; & in Hiſtoria eccleſiaſtica Moshemiana german. edita per von Einem parte 4ta. p. 257. variæ Eruditorum de Johanne Presbytero ejusqve regno habentur ſententiæ. — Ex libello hocce latino, vel potius, ut autumo, ex verſione germanica translatus eſt perrarus ille danicus, a. b. *Langebekio* memoratus in calendario hiſtor. dan. pro anno 1764. En lyſtelig Hiſtorie af Jon Preſt oc aff hans ſtore Rigdom oc Magt. Kobmanhaffn 1510. 8vo. hos Gotfried af Ghemen.

XLVIII. Historia Griseldis.

Germanice. Fol.

In foliis XI absqve ciphris, cuſtodibus, ſignatura, ſine indicio & anni & loci impresſionis edita eſt, & figuris rudibus ligno inciſis ornata De Hiſtorie van der duldicheit der

vruwen Griseldis — — van der Franciscus petrarcha schrifft, doch vth iohannes bacacius walsch in den latin vnde ik in den duuschen 2c. ut etiam legitur in versione danica, Hafniæ 1777. in usum plebeculæ, in tabernis novis (dan. Nyeboder) degentis, impressa: „Hendes Historie skrev Franciscus Petrarcha, dog ikke af første, men „ drog den udaf Bocati Walske Bøger, og „ satte den paa Latin; siden er den uddragen „ af latinen og sat paa tydsk. Men ieg ubenævnte fik i Sinde at drage den udaf Tydsken og sætte den paa dansk. Sagen er, „ fordi at mueligt er, at saadanue Stykker, „ som samme Historie indeholder, kunde gode „ Qvinder have til god Trost og til et godt „ Exempel, og en nyttelig Lærdom."

SINE ANNO ET LOCO.

II. CATHOLICON JOHANNIS DE JANUA. Fol.

Splendidum hocce opus, qvod in auctione Templeriana provida cura *Erichsenii*, Bibliotheca-

rii

rii Regii, emtum fuit ann. 1781, ac in Regiam illatum Bibliothecam, constat foliis CCCLXXXIV in forma chartarum grandiori: impressum est columnis duabus in pagina qvalibet, & qvælibet columna comprehendit lineas 58: caret signatura, custodibus & ciphris: figura typorum est romana accedens ad gothicam: nullum signum distinctionis præter punctum: literæ initiales non excusæ, sed manu rubricistæ penicillo adpictæ.

Ex Catalogo librorum *Crevennæ* III vol. p. 32. hujus Catholici editionis peti potest notitia, in omnibus nostro conveniens exemplari, excepto, qvod *Crevenna* unicuiqve paginæ tantum tribuit lineas 56, ego vero invenio 58.

Crevenna l. cit. vero putat simillimum, opus hoc prodiisse circa 1482; rationes, qvas ad hanc firmandam attulit hypothesin, magis corroborantur disqvisitione ista, qvam de suo exemplari instituit b. possessor *Temlerus*, qvi „ vir eruditissimus, Philologusqve summus " merito audit in Perillustr. *Suhmii* præfat. ad nuper editum Tom. V. Script. rer. Dan. med.

 ævi.

ævi. — Librum qvidem Temlerus emi fecit Holmiæ 1765, pertinuit antea ad Bibliothecam Cardinalis & Principis a Dietrichſtein: quod vero caput cauſæ eſt, in fronte operis manus annotavit vetuſta: *Leonardus abbas comparavit*, & alio loco manus diverſa addidit: *Iſte liber eſt conventus Monaſterii ſontis ſanctæ Marie in Sar ordinis Cyſtercienſis* 1551.

Super hæc *Temlerus* annotavit: „Zara, „ civitas dioeceſis Pragenſis, in diſtrictu Czas- „ lavienſi, prope qvam Fons Stæ. Mariæ, coe- „ nobium ordinis Ciſtercienſis, fundatum anno „ 1234 " &c. item: „Si mihi licuiſſet an- „ num emortualem Leonardi, abbatis mona- „ ſterii S. Mariæ in Sar, expiſcari, id qvod „ fruſtra tentavi Coloniæ apud Jeſvitas 1768 „ (a), fortasſis probabili ratione annum editi- „ onis hujus determinare potuiſſem. " — infra: „ Leonardus hunc librum comparavit ante vel „ circa 1469. " — Poſtremo hoc loco nimius fuit, ut patet ex notitia, qvam ex epiſtola, data Ratisbonæ 1775, accepit de abbate Leonardo,

(a) Tunctem poris ſcilicet Regem noſtrum Auguſtisſimum in itinere ad Exceros comitabatur.

nardo, qvæ ita habet: „ Aus dem Archiv, und
„ dessen ordentlichen Repertorio ex Serie Ab-
„ batum ist gantz klar zu entnemen, das Leo-
„ nardus Abbt zu Saar Joh. VI. 1470. in
„ der Abteylichen Würde nachgefolget, und
„ im Jahr 1488 diese Würde resignirt hat. "
— Nil amplius adjunxit Temlerus; sed jam certissime constat, librum impressum esse ante 1488, qvoniam Leonardus abbas, qvi hunc librum comparavit, sese abdicavit dignitate abbatis 1488.

L. Epistolæ Augustini. Fol.

Editio splendida, & omni absqve dubio prima: sed nec tempus, nec locus impressionis indicatur; constat foliis CCLXII, & folium unumqvodqve columnis qvatuor, qvarum qvælibet comprehendit lineolas 50; charta est solida & alba; character typorum est ita dictus gothicus; desunt custodes, ciphri, signatura, diphtongi, litteræ initiales; signa distinctionis sententiarum adhibentur, præter punctum, colon & signum interrogationis.

Si

Si cognitam habuissent hanc editionem Monachi *Benedictini*, Opera omnia Sri. Augustini Paris. ann. 1689-700 edentes, ope ejus varia sine dubio loca melius restituissent; ego, duas priores epistolas obiter oculis percurrendo, duas inveni variantes lectiones, qvæ ex mea sententia saniorem reddunt sensum; in epistola editionis nostræ 1ma, qvæ apud *Benedictinos* est CXXXII. pag. 395. in tom. II. post vocabulum *salutacionis* habetur *ejus*, qvod deest in Parisiensi: in epistola 2da. *ut aliqva ex ambiguis lectionibus per te discenda perconter* — hæc editio Parisiensis Epist. CXXXV. pag. 399. ita dedit: *ut aliqva ex ambiguis lectionis peritæ discenda perconter.* In eadem IIda epistola hæc verba: *qvemadmodum diligenda sunt*, qvæ reliqvæ omiserant editiones, & qvæ fide Codicum Mstorum in textum recepere Editores Parisienses, nostra etiam offert editio.

Typis PETRI HORREBOWII.